

a szakemberek rendszeresen fogják használni, kívánatos lett volna a tanulmányok számát némileg növelni, elsősorban a kódexek áttekintő – műfaji vagy keletkezéstörténeti – vizsgálatával (amit a könyvtártörténet nem helyettesíthet); a kódexirodalom nyelvi fejlődésének rajzával, bemutatva a magyar és más nemzeti nyelvek megjelenését a kódexirodalomban; végül – ha a kutatás állása lehetővé teszi – egy magyarországi írástörténet felvázolásával. Kívánatos lett volna továbbá – ugyancsak a kézikönyv szempontjait szem előtt tartva – a mutató (személy- és helynévmutató) kibővítése. Nemcsak azoknak a kódexeknek megtalálása okoz nehézséget, amelyekhez nem csatlakozik jellemző személy- vagy helynév, de például a mutatóból az sem derül ki, mely tételek corvi-

nák. Esetleg a mutató tárgyszavakkal való kibővítése segíthetett volna ezen, de elképzelhető lett volna a kódexek rövid címének a leírások rendjében vagy betűrendben történő külön közlése. Végül: a sok szerző tollából származó leírások egységesítése bizonyára nagy munkát jelentett a szerkesztőknek – mégis, a bibliográfiai adatok közlésénél hiányolunk néhány egységesítő mozzanatot.

Kifogásainkat egy újabb kiadás reményében soroltuk fel (mint láttuk, az 1882. évi katalógus is két kiadást ért meg), hiszen a beszerezhetőségen kívül minden előfeltétele megvan annak, hogy katalógusunk elfoglalja a következő 100 évre szóló előkelő helyét a középkorral foglalkozó kézikönyveink sorában.

V. Windisch Éva

A torontói egyetemi könyvtár magyar gyűjteménye

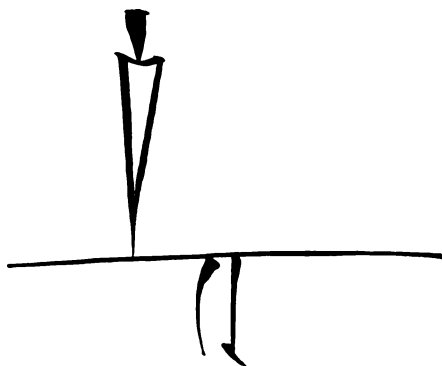
Ahhoz, hogy az olvasó világos képet kapjon a torontói egyetemi könyvtár magyar állományrészéről és ez utóbbi gyarapításának módszeréről, rövid történeti áttekintés szükséges arról, hogyan alakult ki ez a rendszer, s a magyar anyag gyarapítása mennyiben különbözik ettől.

A torontói egyetem könyvtári hálózata mintegy hatmillió kötetet számlál. Ezzel Kanadának legnagyobb könyvtára, s az észak-amerikai egyetemi könyvtárak közt az ötödik. A hálózat három fő részből áll: a John P. Robarts Research Library (Ontario tartomány volt miniszterelnökéről elnevezett szakkönyvtár), Sigmund Samuel Undergraduate Library (az első egyetemi fokozat elnyeréséig felvett kurzusokat szolgáló gyűjtemény) és a karok (például Faculty of Music, Faculty of Law, School of Social Work stb.) könyvtárjai.

A hálózat központja a Robarts Könyvtár, mely 1973-ban készült el, s csaknem 50 millió dollárba került. A könyvtár csak a humán és társadalmi tudományokkal foglalkozó irodalom gyűjtőhelye. Itt talál elhelyezést a körülbelül 25 ezer kötetes magyar és magyar vonatkozású gyűjtemény is. Természetesen, miként

a könyvtár állományrésze is, a Library of Congress katalógizálási és osztályozási szabályai szerint. Ehhez a gyűjteményhez csatlakozik az egyetemen 1978 óta működő magyar tanszék kb. ötezer kötetnyi állománya.

A gyarapítás 1966-ig hagyományos módon történt: a professzorok rendelték az előadásaihoz, valamint a saját kutatásaikhoz szükséges

könyveket, ami természetesen azt eredményezte, hogy az idők folyamán nagy hézagok keletkeztek a gyűjteményben. Ez a gyakorlat azzal is megbosszulta magát, hogy amikor 1966 után a módszeres gyarapítás megindult, sok alapvető munkát már nem lehetett beszerezni. Nem beszélve arról, hogy nagy adminisztrációt igényelt, a sok téves adat következtében igen megdrágította a beszerzést. Számtalanszor előfordult, hogy cíkcímet adtak meg könyvcím gyanánt, s hónapokba, kiterjedt levelezésbe került, míg például Olaszországból az egyik cég értesítette a könyvtárt, hogy egy kevésbé ismert folyóirat egyik cikkéről van szó, amit végül is a professzor különösebb megrázkódtatás nélkül tudomásul is vett. (A professzorok Észak-Amerikában is olyan feledékenyek, mint európai társaik.)

Állománygyarapítás – beszerzési terv alapján

1966-ban új osztály alakult a könyvtárban: a *Department of Book Selection for Research*. Ennek az osztálynak lett a feladata a humán és társadalmi tudományok minden területét átfogó beszerzési terv elkészítése, s e terv alapján a már meglévő gyűjtemények gazdagítása, illetve a korábban elhanyagolt területeken a beszerzés megindítása.

Az osztályon dolgozó könyvtárosok mindegyike szakértője volt annak a területnek, amelynek gyarapítását végezte. Ismernie kellett nemcsak a vonatkozó irodalmat, de azokat a könyvkereskedőket és antikváriusokat is, akik főleg arra a területre szakosodtak.

A másik újítás, mely a könyvek kiválogatását volt hivatva segíteni az úgynevezett *Dealers Selection Order* (továbbiakban DSO). Ennek az a lényege, hogy a könyvtár szerződést kötött a különböző országok valamelyik vezető könyvkereskedőjével (Brockhaus, Stevens and Brown stb.), hogy országuk heti könyvterméséből a megadott szempontok szerint előre válogassanak a könyvtár részére azzal a kikötéssel, hogy amit a selectorok (gyarapítók) nem találnak megfelelőnek, visszaküldhetik. Emellett hetente megküldik a nemzeti bibliográfiát „megküldve”, „szállítás alatt”, „javasoljuk”, „nem ajánljuk” jelzésekkel. Ezeket a bibliográfiákat minden selector átnézi, és saját szakismerete alapján további könyvek megküldését kérheti.

A gyarapítás harmadik eszköze az antikvár

könyvkereskedőkkel való szoros kapcsolat. Ez lehetővé teszi, hogy az előző évtizedek – mondhatni egy évszázad – mulasztásait pótolni lehessen. A kereskedők ismerik a velük kapcsolatban álló selector gyűjtési területét, személyes látogatások és levelezés révén tájékoztatják őket arról, milyen hézagok vannak az illető szakterületen, s ha fel tudják hajtani egy-egy töredékét a hiányzó anyagnak, azonnal értesítik a selectort. Így lehetőség nyílik arra, hogy a kurrens tudományos művekkel és a nehezen beszerezhető antikvár könyvekkel is gyarapítsák a könyvtár állományát.

A negyedik könyvforrás az *ajándék*. Rend szerint az örökösök ajánlják fel az elhunyt professzorok vagy gyűjtők hagyatékában talált könyveket. Ez sok esetben gondot okoz a könyvtárnak, mert kevés olyan könyv akad közöttük, amelyik már ne volna meg az állományban. Ezeket megtartva, a többi vagy a nemzeti könyvtárnak ajánlja fel az ezzel megbízott segédkönyvtáros, vagy valamelyik kisebb főiskola könyvtárának. Az ajándékozás különben is nagyon elterjedt „jótékonyági” gesztus, mert az ajándékozott könyvek dollárértékének egy része az adóalapból levonható.

1966 – fordulat a magyar gyűjtemény gyarapításában is

Rátérve a magyar könyvállomány gyarapítására, még élesebben kell különválasztani az 1966 előtti és utáni időszakot, mint a könyvtár egyéb gyűjteményeinél.

1966 előtt a könyvtár magyar könyveket nem rendelt, kivéve az Osztrák–Magyar Monarchiával, főleg az első világháborús időkkel foglalkozó, csaknem kizárólag német és angol nyelvű munkákat, továbbá a két világháború közötti időből a Revíziós Ligának néhány füzetét és az 1956-os eseményekről egy-két angol nyelvű munkát. Az a körülbelül 200 kötet magyar nyelvű szépirodalmi munka, mely a katalógusban fellelhető volt, jobbára ajándékozás révén került a könyvtárba. Ha egy régi kanadai magyar meghalt, a hagyatékában talált magyar könyveket a magyarul már nem beszélő örökösök a könyvtárnak adományozták. Ebből következően ez az anyag minőségileg igen vegyes összetételű volt, és hiányzott belőle az 1945 utáni irodalom.

1966 után a magyar könyvek beszerzése is a már vázolt módon történt. Egy nyugatnémet

cég – a Kubon und Sagner – válogatott előre. Sajnos a nemzeti bibliográfia füzetei nagy késséssel jelentek meg, s így a válogatáshoz nem voltak használhatók. Megnehezítette a munkát, hogy aki a válogatást végezte, erősen konzervatív – hogy ne mondjam, jobboldali – volt, s ezért az általa „propaganda”-kiadványoknak minősített műveket, például a pártkongresszusok anyagát, többszöri sürgetésre sem küldte be. Mivel a szerződésünk velük egész Kelet-Európára vonatkozott, várni kellett, míg valamiféle jobb megoldást nem találunk.

1967-ben indult meg a retrospektív vásárlás amerikai és nyugat-európai antikváriusok bevonásával. Ebben az időben még a *Kultúra* is árusított olyan könyveket a nyugati piacokon, melyek később védettek lettek, s az országból való kivitelüket megtiltották. Így sikerült Széchenyi *Hiteljének* első kiadását megszerezni 7 és fél dollárért.

A hatvanas évek vége és a hetvenes évek eleje a felvirágzás, gazdasági fellendülés jegyében zajlott le a könyvtárban is. Ekkor sikerült a folyóirat-állományt majdnem nulláról úgy feljavítani, hogy ma Kanadában magyar vonatkozású kutatást folytatni a torontói egyetemi könyvtár magyar folyóirat-gyűjteménye nélkül nem lehet. A Tudományos Akadémia összes Actáin kívül az alábbi teljes sorozatok érdemelnek említést: *Nyugat, Magyar Csillag, Huszadik Század, Századok, Történetírás, Független Szemle, Fórum, Debreceni Szemle, Erdélyi Helikon, Irodalomtörténeti Közlemények, Társadalmi Szemle, Közgazdasági Szemle, Kortárs, Valóság, Kritika, Új Írás, Magyar Nyelv, Külügyi Szemle, Kisebbségvédelem, Egyetemes Philológiai Közlöny, Népünk és Nyelvünk, Keleti Szemle* stb.

Az antikváriusokkal való szoros kapcsolat is meghozta a gyümölcsét. Így sikerült néhány ritkaságot megszerezni, melyek a Széchenyi Könyvtár állományához viszonyítva talán nem is igazában azok, de Kanadában feltétlenül.

1979-ben változás állott be a magyar DSO adminisztrálásában. A Kubon und Sagner cég helyett, mely az árakat az idők folyamán jól

felszította, s utasításainkat kezdte nagyon lazán kezelni, a torontói *Pannonia* céggel kötöttünk új szerződést. A Pannonia minden év november–decemberében megküldte a kiadók következő évi programját, melyet a mi kijelölésünk után továbbított a *Kultúrának* azaz, hogy a megjelölt könyveket a megjelenés után azonnal szállítsa. A pótválogatást a *Könyvilágnak* *A hónap könyvei* című rovata alapján végeztük. Emellett megkaptuk a romániai *Kriterion* katalógusát is, amelyet kijelölés után továbbításra visszaküldtünk a Pannoniának. Sajnos a romániai magyar könyvek beszerzése igen hiányos volt: azt küldték, amitők akartak, s nem azt, amit mi rendeltünk.

A Pannoniával való kapcsolatunk még egy szempontból gyümölcsözőnek bizonyult. A cég nemcsak a határokon túli magyar kiadókkal állt kapcsolatban, mint például a jugoszláviai *Fórum* vagy a pozsonyi *Madách*, hanem a Nyugat-Európában, Észak- és Dél-Amerikában, Ausztráliában működő kiadókkal is, és ez lehetővé tette, hogy az „emigrációs” irodalommal is bővítsük a magyar gyűjteményt.

A hatvanas évektől kezdve igen fontos segítséget nyújtott az Országos Széchenyi Könyvtár, dr. *Vekerdi József* osztályvezetővel való kapcsolatunk révén. A nemzetközi csereszolgálat időszakosan megjelenő duplum-jegyzékeiből és egyéb ajándékaiból igen sok hiányt tudtunk pótolni. Hasonlóképpen a Magyarok Világszövetségének időnkénti ajándékai is jó szolgálatot tettek.

*

Ennyit röviden a torontói egyetemi könyvtár magyar gyűjteményének gyarapodási és gyarapítási történetéről. Így vált a 200 kötettel induló kis gyűjtemény mai állományával Kanada legnagyobb és Észak-Amerika egyik legjelentősebb magyarságtudományi kutató központjává.

Dr. Béky-Halász Iván
a torontói egyetemi könyvtár
volt munkatársa

A Könyvtáros egyes számal – tizenkét hónapra visszamenőleg – kaphatók a Lapkladó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-643); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkől kérhetők.